

Impact Factor: 4.951

ISSN: 2181-0788

DOI: 10.26739/2181-0788

www.tadqiqot.uz

IJC

INTERNATIONAL JOURNAL OF CONSENSUS

KONSENSUS XALQARO JURNALI

VOLUME 2, ISSUE 2

2021

Bosh muharrir | Chief Editor:

JO'RAYEV NARZULLA QOSIMOVICH
Siyosiy fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi

Bosh muharrir o'rinbosari:
Deputy Chief Editor:

SAIDOV SANJAR SHAVKATOVICH
Siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori
(PhD), O'zbekiston Respublikasi

Bosh muharrir o'rinbosari:
Deputy Chief Editor:

ZAMONOV ZOKIR TURG'UNOVICH
siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori
(PhD), O'zbekiston Respublikasi

KONSENSUS XALQARO JURNALI TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI
EDITORIAL BOARD OF THE INTERNATIONAL JOURNAL OF CONSENSUS

ALIMARDONOV TO'LQIN siyosiy fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi	NURMATOVA GULSAYRA siyosiy fanlar doktori, professor, Qirg'iziston Respublikasi
ANITA SENGUPTA siyosiy fanlar doktori, professor Hindiston Respublikasi	QIRG'IZBOYEV MUQIMJON siyosiy fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi
BAYDAROV ERKIN falsafa fanlari nomzodi, professor, Qozog'iston Respublikasi	QO'CHQOROV VAHOB siyosiy fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi
GREGORY GLEASON siyosiy fanlar doktori, professor Amerika Qo'shma Shtatlari	QODIROV ANVAR falsafa fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi
FARMONOV RAHMON tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi	ONO MASAKI falsafa doktori, professor Yaponiya
JO'RAYEV SAYFIDDIN siyosiy fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi	TOLIPOV FARXOD siyosiy fanlar nomzodi, dotsent O'zbekiston Respublikasi
JENNIFER MURTAZASHVILI siyosiy fanlar doktori, professor Amerika Qo'shma Shtatlari	VASILIIY NIKULENKO tarix fanlari nomzodi, dotsent, Rossiya Federatsiyasi
MAMADAZIMOV ABDUGANI siyosiy fanlar nomzodi, dotsent, Tojikiston Respublikasi	CHANDER SHEKXAR falsafa doktori, professor, Hindiston Respublikasi
MADAYEVA SHAXNOZA falsafa fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi	Mas'ul kotib Responsible secretary: TO'YCHIYEVA RA'NO O'zbekiston Respublikasi

PageMaker | Sahifalovchi: Xurshid Mirzahmedov

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Farkhod Tolipov TWO HEARTLANDS THEORY AND CENTRAL ASIAN CHOICE.....	4
2. Шоазим Шамаманов, Анри Шарапов ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН ВА ХХР МУНОСАБАТЛАРИДА ИСЛОҲОТЛАР ТАЖРИБАСИНИ ҚИЁСИЙ ЎРГАНИЛИШИ.....	13
3. Санжар Саидов МАРКАЗИЙ ОСИЁ – ЎЗБЕКИСТОН ТАШҚИ СИЁСАТИНИНГ СТРАТЕГИК ЙЎНАЛИШИ СИФАТИДА («Янги Ўзбекистон – янги қўшничилик».....	20
4. Ravshan Ruziev CERTAIN ASPECTS OF THE FORMULATION OF THE MODERN WORLD OF DEMOCRATIC POLITICAL THINKING IN GOVERNANCE.....	31
5. Нурали Шодиев ЖАМИЯТДА ФУҚАРОЛАР ФАОЛЛИГИ ВА ТАШАББУСИНИНГ ЗАМОНАВИЙ ВОСИТАЛАРИ ВА МЕХАНИЗМЛАРИ.....	39
6. Зебинисо Зарипова ВОЗМОЖНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПЕРЕГОВОРНОГО ПРОСТРАНСТВА В СОВРЕМЕННОМ АФГАНСКОМ КОНФЛИКТЕ.....	45
7. Фариди Бегбутаева НОГИРОНЛИГИ БЎЛГАН ШАХСЛАР КАТЕГОРИЯСИНИНГ ИЖТИМОИЙ-СИЁСИЙ ТАЛҚИНИ.....	57

KONSENSUS CONSENSUS

Шоазим Ибрагимович Шамаманов

сиёсий фанлар номзоди,
Тошкент давлат шарқшунослик университети
хитой филологияси кафедраси доценти.

Анри Абдуллаевич Шарапов

сиёсий фанлар номзоди,
Тошкент давлат шарқшунослик университети
хитой тарихи, маданияти, сиёсати
ва иқтисодиёти кафедраси доценти.

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН ВА ХХР МУНОСАБАТЛАРИДА ИСЛОҲОТЛАР ТАЖРИБАСИНИ ҚИЁСИЙ ЎРГАНИЛИШИ

 <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0788-2021-2-2>

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада қуйидаги жиҳатларга эътибор қаратилди: Ўзбекистон Республикасининг жаҳон сиёсатида олиб бораётган прагматик сиёсати ва уларнинг ўзига хос хусусиятлари таҳлили; Ўзбекистон ва ХХР муносабатларини белгилаб бераётган ҳужжатлар; тинч яшаш ва ривожланиш йўлидаги ҳамкорлик қирралари; ўзбекистонлик ва хитойлик тадқиқотчиларнинг бу икки давлатлар муносабатлари ҳақидаги ғояларининг таҳлили; Ўзбекистон ва ХХР ислоҳотларининг умумий жиҳатлари; ХХР корчалонларининг Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантиришда мамлакат вилоятларига киргизаётган капитал – сармоялари; ҳарбий, туризм соҳаларидаги ҳамкорлик, шунингдек, ХХРнинг Европага чиқиш учун Марказий Осиё билан темир йўл транзит йўллари бўйича олиб бораётган сиёсати таҳлилга тортлади.

Калит сўзлар: Ўзбекистон, ХХР, прагматистик сиёсат, ҳужжат, декларация, шартнома, парламент, ташқи сиёсат, шериклик, стратегия, барқарорлик, тинч яшашлик, ривожланиш, кластер, сув дипломатияси, географик топонимлар, вилоят, ҳарбий, туризм.

Шоазим Ибрагимович Шамаманов

кандидат политических наук,
доцент кафедры китайской филологии
Ташкентского государственного университета востоковедения.

Анри Абдуллаевич Шарапов

кандидат политических наук,
доцент кафедры истории, культуры, политики и экономики Китая
Ташкентского государственного университета востоковедения.

СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ОПЫТА РЕФОРМ В ОТНОШЕНИЯХ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА И КНР

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются следующие аспекты проблемы: прагматическая политика Республики Узбекистан в мировой политике и анализ ее особенностей; документы, определяющие отношения между Узбекистаном и КНР; изучены аспекты сотрудничества и развития для мирного сосуществования; произведен анализ видений узбекских и китайских исследователей на проблему касательно отношений двух стран; рассмотрены особенности проводимых реформ в Республике Узбекистан и КНР; изучен вопрос капиталовложения китайских предпринимателей в развитие экономики регионов Республики Узбекистан; рассматривается военное и туристическое сотрудничество, а также проводимая политика КНР в отношении железнодорожного транзита из Центральной Азии в Европу.

Ключевые слова: прагматическая политика, документ, декларация, соглашение, парламент, внешняя политика, партнерство, стратегия, стабильность, мирное сосуществование, развитие, кластер, водная дипломатия, географические топонимы, регион, военный, туризм.

Shoazim Ibragimovich Shazamanov

PhD of political sciences,
Associate professor of the department of Chinese philology,
Tashkent state university of oriental studies.

Anri Abdullaevich Sharapov

PhD of political sciences,
Associate professor of the department of history,
culture, politics and economics of China
Tashkent state university of oriental studies.

COMPARATIVE STUDY OF THE EXPERIENCE OF REFORMS IN THE NEW UZBEK-CHINESE RELATIONS**ABSTRACT**

The article focuses on the following aspects of the issue: the pragmatic policy of the Republic of Uzbekistan in world politics and the analysis of their features; Documents defining the relations between Uzbekistan and China; study the aspects of cooperation for peaceful coexistence and development; analysis of the ideas of Uzbek and Chinese researchers on the relations between the two countries; General aspects of reforms in Uzbekistan and China; Capital investments of Chinese entrepreneurs in the development of the Uzbek economy in the regions of the country; cooperation in the field of military, tourism, as well as the policy of the PRC on railway transit with Central Asia to Europe.

Keywords: Uzbekistan, PRC, pragmatic policy, document, declaration, agreement, parliament, foreign policy, partnership, strategy, stability, peace, development, cluster, water diplomacy, geographical toponyms, region, military, tourism.

КИРИШ ВА ДОЛЗАРБЛИГИ

Ўзбекистон ва ХХРнинг кейинги йиллар ташқи сиёсати билан боғлиқ сиёсий фаолиятларида чуқур ўзгаришлар рўй бермоқда. Шу кунга қадар бу икки мамлакатлар муносабатларини кафолатлаши мумкин бўлган қатор ҳужжатлар имзоланган. Бунга 2014-2018 йилларга мўлжалланган Стратегик шериклик муносабатларини ривожлантириш дастури ҳамда 2016 йилдаги Қўшма баёноتلар мисол бўлиши мумкин. Имзоланган ҳужжатлар Ўзбекистон ва ХХР ижтимоий-сиёсий ҳамкорлик муносабатларининг ҳуқуқий тамойилларини асослайди. Бу икки мамлакатларнинг тинчлик йўлида хавфсизлик ва барқарор ривожланиш каби ғояларида тараққиётнинг муштарак жиҳатлари мужассам.

Синолог Н.Э.Каримова таъкидлаганидек, “бугунги ўзбек-хитой муносабатларини таҳлил қилишда бўлиб ўтган тарихий воқеаларни унутмаслик керак, айниқса, ҳозирги стратегик ташқи сиёсатни куриш борасида бу сабоқ муҳимдир. Анъанавийлик Хитойга хос бўлган хусусиятдир,

шунинг учун, замонавий Хитой ҳақида фикр юритиб, биз уни тарихидан ажратиб ўргана олмаймиз”[2].

ХХРнинг замонавий халқаро алоқалар академияси Президенти ёрдамчиси Ду Яньцзюнь таъкидлаганидек, “стратегик шериклик даражасига кўтарилган Ўзбекистон ва ХХР ҳамкорлиги барча йўналишларда изчил ривожланмоқда. ХХР–Ўзбекистон муносабатларини кенгайтириш, ўзаро сиёсий ишончни мустаҳкамлаш борасидаги саъй-ҳаракатлар ижобий самаралар бермоқда”[3]. Иқтисодиёт соҳаси олими М.Раҳматов [4] ва доцент Н.Холматов монографиясида ХХР кластер тажрибаларини [5] ўрганишга жиддий аҳамият қаратилади.

ХХРнинг ислохотлар тажрибалари чуқур ўрганилганлиги қаторида қуйидаги масалалар тадқиқот доирасидан четда қолиб келмоқда. Булар: Марказий Осиё минтақаси учун қон томири ҳисобланган сув масаласи; ХХРнинг табиий-географик тузилишига кўра тоғ ва дарёлари билан боғлиқ иқлим шарт-шароитлари; халқаро транспорт ва ички транспортни ривожлантириш имкониятлари; Ўзбекистон ва ХХР ижтимоий-сиёсий ҳамкорликни белгилаши мумкин бўлган, ҳарбий масалалар бўйича мазкур мақола замонавий Хитойни ўрганиш бўйича мавжуд бўшлиқни тўлдиришга хизмат қилади.

МЕТОДЛАР ВА ЎРГАНИЛГАНЛИК ДАРАЖАСИ.

Хитойни ўрганиш бўйича чоп этилган монографик пландаги тадқиқотлар, фактология, тизимли таҳлил, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг нутқлари ва оммавий ахборот воситаларида чоп этилган даврий нашрлардаги материаллардан иборат.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ.

Марказий Осиё минтақасида сув муаммоси ечимлари ҳам у ёки бу тарзда муносабатларга таъсирини ўтказиши мумкин бўлган, йиллар ўтган сайин ўткир тус олмоқда. Бу борада Ҳ.Юнусов ва З.Маматоваларнинг ҳаммуаллифликда олиб борган трансчегаравий дарёлар ва йирик тўғонлар билан боғлиқ келиб чиқиши мумкин бўлган илмий-оммабоп тадқиқотлари эътиборга моликдир[6]. Уларнинг фикрича, истиқболда сув боис Марказий Осиё ва ХХР муносабатлари кескинлашиши мумкин. Марказий Осиёдаги трансчегаравий даёрларнинг тақдирини қўшни мамлакатлар – Эрон, Афғонистон ва Хитой ҳам трансчегаравий дарёлар масаласини ҳал этишда муҳим ўрин тутаяди. Трансчегаравий дарёлар ва йирик тўғонлар қурилиши билан боғлиқ **сиёсий жиҳатига** келганда, Марказий Осиё йирик гидроэнергетик иншоотларнинг қурилиши ички ва халқаро барқарорликка таъсир этмай қолмайди. Бу ўринда “минтақадаги бошқа йирик гидроэнергетик иншоотлар қурилишининг давлатлараро муносабатларга даҳл қилувчи **геосиёсий таъсирини** ҳам унутмасликни талаб этади”[7]. Тарихчи олим Д.Сайфуллаевнинг Ўзбекистон Республикаси дипломатиясининг шаклланиши ва ривожланиши тарихи (1991-2016) номли монографиясида Марказий Осиё, хусусан, Ўзбекистон учун сув дипломатиясининг нечоғлик аҳамиятли эканлиги илмий асослашга ҳаракат қилинади[8]. ХХРнинг ички сув захираларига аҳамият қаратар эканмиз, қуйидагича манзара ҳосил бўлади.

ХХРнинг шимолий ва жанубий ҳудудларидан оқиб ўтувчи дарёларнинг умумий сони 5000 дан ортиқни ташкил қилади. Шимолий ҳудудларидан оқиб ўтувчи дарёларнинг сони тахминан 3000 та бўлиб, уларнинг узунлиги тахминан 130000 км.ни ташкил қилади. Хитой жанубидан оқиб ўтадиган дарёларнинг сони тахминан 2000 та бўлиб, уларнинг умумий узунлиги 90000 км.ни ташкил қилади. Хитойда бугунги кунга келиб дарёларнинг узунлиги 220000 кв/км.н ташкил этади. Хитой дарёлари тузилишига кўра ташқи ва ички қисмларга бўлинади. Шундан Чан жианг, Хуанхэ, Хэй Лонгжианг, Чу жианг, Лангсангжианг, Нужианг Яа Лусангпо дарёлари Тинч, Ҳинд, Шимолий муз океанига чиқиш имкониятларига эга. Уларнинг умумий сув йиғиш ҳавзаси мамлакатнинг тахминан 64%ини ташкил қилади. Ички дарёлар сон жиҳатдан унча кўп эмас. Кўпчилиги сайёз дарёлардир. Ички минтақадаги кўлларга бориб тақалади ёки куёш тафтида буғланиб кетади. Бундай ички дарёлар умумий сув йиғиш ҳажми бўйича мамлакатнинг тахминан 36%ини ташкил қилади.

ХХР кўлларнинг кўплиги билан ҳам ўзига хос географик ландшафт ҳосил қиладиган мамлакат ҳисобланади. ХХРда кўлларни ташкил этувчи майдоннинг умумий кўрсаткичи 80000 кв, км.ни ташкил этади. Минглаб сунъий кўллар сув сақлаш омборлари мавжуд. ХХР

кўллари табиий минералларга бойлиги билан ажралиб туради. Уларга Поянху, Дун Тунгху, Тайху кўллари киради. Кўлларнинг ичида Чингхайху йириги ҳисобланади. Бугунги кунда Лобнор куриб қолган кўл ҳисобланади. Умуман, Хитойнинг жанубий худудларида жойлашган кўлларнинг умумий сони ҳозиргача маълум эмас. Уларнинг сони тахминан 500 тани ташкил қилади. ХХРнинг сув транспорт ҳаракати “150 дан зиёд давлат ва минтақаларга етиб боради”[9].

Бундан ташқари, ХХР йирик тоғлар борлиги билан ҳам қулайликларга эга. Зеро, тоғлар сувларни ўз бағрида сақлайдиган абадий масканлар ҳисобланади. ХХРда бугун катта-кичиклигига қараб 3000 мингга яқин тоғлар мавжуд. Шундан 18 таси энг йирик тоғлар ҳисобланади. Улар Хитойнинг шимолий чегараси бўйлаб жойлашган тоғлар: Тяньшан (Ўзбек тилидаги таржимаси–Тангритоғ), (Осмонўпар) тоғи, Аер Тайшан (Олтой) тоғи, ғарбий чегараларида Калакунлуншан–Корақурум тоғи, Хималайшан–Химолай тоғларидан, ички томондан, яъни шимолий ва шимолий шарқда жойлашган: Чиланшан, Чанг Башан, Тай Шангшан, Да Сингганлинг, Сяо Сингганлинг, Йиншан, Ченг Дуаншан, Уишан, Нанлинг, Ужешан, Гангдисишан, Кунлиншан, Анимачиншан, Чинглинг тоғларидан ташкил топган[10].

ХХРда жойлашган тоғлар мамлакатнинг иқтисодиёти билан боғлиқ экотуризмни ривожлантириш учун нафақат қулай имкониятларни беради, балки куруклик бўйлаб давлат манфаатлари йўлида ўзига хос геосиёсий ҳимоя чизиқларини ташкил қиладики, бу хитой географияси билан боғлиқ чуқур тадқиқотларни кутаётган, йирик илмий ишларга сабаб бўладиган мавзулар сирасига киради.

Ўзбекистон ва ХХР транспорт тизими географияси ва имкониятлари жиддий ўрганилмоқда. Марказий Осиёда Ўзбекистоннинг денгиз йўлларида чиқиш имкониятлари кўшни давлатлар муносабатлари билан боғлиқ. Ва бу Ўзбекистон ислохотларини ташқи омилларга таъсирчанлигини оширадиган жихат. 2017 йилнинг декабрь ойида Ўзбекистон Республикаси Президенти қарори билан 2018-2022 йилларда транспорт инфратузилмасини такомиллаштириш ва юк ташишнинг савдо йўналишларини диверсификациялаш бўйича комплекс дастур қабул қилинди. Унда Ўзбекистон–Туркменистон–Эрон–Уммон, Ўзбекистон–Қирғизистон–Хитой халқаро “транспорт” йўлаклари, шунингдек, Эрон (Бандар–Аббос, Чабахар) ва Покистон (Гвадар, Карачи) денгиз портларига чиқиш учун трансфшон транспорт йўлагини қуриш бўйича келишувлар имзоланди. Афғонистон билан муносабатлар кучаймоқда экан, бу борада ХХР омили ҳам ҳисобга олинмоғи керак. ХХР бугун Афғонистоннинг энг ишончли шерикларидан бўлиб, муаммоларга ечим топишда катта улканлик касб этади. 2013 йилдан бошлаб “Гвадар” порти ХХРнинг “China Overseas Ports Holding” давлат компаниясига оператив фойдаланиш учун берилган бўлиб, 2015 йилдан бошлаб 40 йил муддат билан ижрага бериш шартномаси кучга кирган[11]. ХХР бугун замонавий темир йўлларида эга мамлакат. 2021 йилгача ХХР темир йўлларининг умумий узунлиги 10000 минг км.га етказиш стратегик мақсад сифатида белгиланган[12]. ХХР Осиёда халқаро Темир йўл тармоқларини қуришда биринчилардан бўлиб қолмоқда. Юкларни Марказий Осиё минтақаси, шунингдек, Европа ва Форс кўрфазига чиқишга кўпроқ манфаатдор. Бу борадаги ҳаракатлар 2012 йилда бошланган эди. Аммо (гилдирак изи эни бўйича ХХРда 1435), (Ўзбекистон ва Қирғизистон гилдирак изи эни бўйича 1520 миллиметр) гилдирак изи кенлиги ўртасидаги тафовутлар 85 миллиметр бўлиб, унга асосан 2013 йилда темир йўлни қуриш музлатилган эди[13]. Бу масала кейинги йилларда қандай ҳал этилмоқда, бу масалада аниқ маълумотлар мавжуд эмас.

2019 йилнинг ўтган 9 ой натижаларига кўра халқаро темир йўл юк ташиш бўйича Ўзбекистон–Хитой ўртасидаги ҳажми 2,31 млн. тонна (275 га ўсди), шундан Ўзбекистоннинг Хитойга юкларни экспорт – 0,42 млн. (40% ўсган) ва Хитойдан Ўзбекистонга импорт – 1, 68 млн. тонна (28,3% ўсган). Ўзбекистон худудидан Хитойга кирадиган юк 416,7 минг. тонна (9,7% ўсган), Хитойдан чиқадиган юклар – 187,7 тонна (0,3%га пасайиш)га тенг бўлган”[14].

“Валдай” клуби эксперти, Россия Фанлар Академияси мухбир аъзоси, РФА Узоқ Шарқ халқлари этнография ва археологияси, тарих Институтининг директори Виктор Ларин Хитойнинг “Бир белбоғ, бир йўл” лойиҳаси ҳақида шундай ёзади: Хитойнинг “бир белбоғ, бир йўл” лойиҳаси иқтисодиётдан кўра, ўзида кўпроқ геосиёсий манфаатларни акс эттиради, аммо у

Россия ва ХХРнинг боғлаб турадиган жиҳатлари ҳисобланади. “Бизнинг ҳамкорлигимиз”, – дейди у: “ўзаро ҳамкорлик – бу иқтисод орқали сиёсий муаммоларни ҳал этиш” [15].

Марказий Осиё учун Евросиё лойиҳаси қанчалик манфаат келтиради, бу ҳам жиддий қараб чиқилиши керак бўлган муаммо ҳисобланади. Хитойликлар Тинч океани минтақасидан Евросиё минтақаси томон юз бурди. Улар ўз ривожланишини Евросиё минтақаси ресурслар ҳисобидан ҳал қилмоқчи. Хитой геосиёсий докторинасининг бош мақсади – бу ўз атрофида тинчлик белбоғини яратиш. Бу ғояни фақат иқтисодий усуллар орқали амалга ошириш мумкин. Хитой бунга тўла ишонади. Россия манфаати ҳам худди шундай. Томонлар бир-бирини ҳурмат қилишга ҳаракат қилмоқда, аммо ўз манфаатларини устун қўяди. Агарда геосиёсий манфаатлардан келиб чиқилса, Тинч-хавфсиз Марказий Осиё бу икки мамлакатнинг умуммақсадлари йўлида ишлаб чиқилган Евросиё ва “Бир белбоғ, бир йўл” лойиҳаси маъқул тушади” [16]. Минтақа нуқтаи назардан масаланинг айни ушбу жиҳатларини ўрганиш ва аҳамият қаратишга тўғри келади. Шунингдек, ХХРнинг стратегиясида Кавказга чиқиш масаласи бугунги куннинг ҳал қилиниши керак бўлган вазифаси сифатида қаралмоқда. «2010 йиллардан бошлаб транспорт–логистик йўлни ривожлантириш мақсадида Кавказ минтақасида ўз ҳаракатларини геосиёсий режалаштириш ишларини бошлади. ХХРнинг “Бир белбоғ, бир йўл” номи Европа ва Жанубий Осиёга чиқиш йўлакларини тузиш ғояси олтига иқтисодий йўналишга асосланади. Йўлнинг Каспий бўйи қисми Қозоғистоннинг (Оқтоу), шунингдек, Россия бандоргоҳлари (Астрахань, Махачқала), Озарбайжон (Олот ва Боку) иштироки орқали Кавказ минтақасига, Туркия, Қора денгизга чиқишни назарда тутди. Пекин Эрон–Арманистон, Баку–Тбилиси–Карс темир йўлларига ўз назарини қаратмоқда. “2017 йил охири – 2018 йиллар бошида Хитой ва Грузия ўртасида Эркин Савдо Худуди ҳақидаги Битим имзоланди” [17]. “2019 йил апрелдан бошлаб Ўзбекистон «Хитой–Қозоғистон–Туркманистон–Эрон» темир йўл коридорига қўшилди” [18].

XXI асрнинг иккинчи ўн йилликларида Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги соҳасида ХХР тажрибаларини ўрганиш ва жорий этиш бўйича эътиборли ишлар қилинмоқда. “ХХРнинг илғор тажрибасини жорий этиш орқали Ўзбекистоннинг аграр соҳадаги салоҳиятини юзага чиқариш имконияти мавжуд” [19].

“ХХР экология ва география фанлар академиясининг Шинжян–Уйғур автоном райони илмий-тадқиқот институти билан Ўзбекистон Қишлоқ хўжалиги вазирлиги хузуридаги илмий-тадқиқот институти ўртасида узвий алоқа ўрнатилган. Унга кўра, республиканинг 5 та худудида тажриба-синов ишлари мўлжалланган. Хитойнинг “Якехин” компанияси томонидан Тошкент вилоятида 60 гектар, “Пенг Шенг” Ўзбекистон–Хитой қўшма корхонаси томонидан Сирдарё вилоятида 140 гектар майдонда пахта етиштириш учун томчилатиб суғориш технологияси жорий қилинган” [20]. Ўзбекистон қишлоқ хўжалигини ривожлантириш учун ХХРнинг инновация тажрибаларини олиб кириш эса бугунги ислохотларнинг стратегиясини белгиламоқда.

2020 йилдан буён Хитой корчалонлари ҳисобида Ўзбекистонда 1652 корхона (умумий ҳисобда 16%) барпо этилди, шундан 531 корхона 2019 йилга тўғри келади. Инвестициялар нефть-газ, энгил саноат, телекоммуникация, қишлоқ хўжалиги, фармацевтика тармоқлари, кимё соҳаси корхоналари ва қурилиш материалларига тегишли бўлиб, 20 минг ўринли иш жойлари яратилди. Бундан ташқари, 120 корхона – Хитойнинг 100 %лик маблағи ҳисобидан барпо этилди. Сўнгги ўн йил ичида Ўзбекистонга Хитой олиб кирган инвестиция ва кредитлар ҳажми 8 млрд. АҚШ долларида ошган бўлиб, Ўзбекистон вилоятларига ҳам ХХРнинг йирик сармоялари кириб келмоқда.

ХХР томони эркин иқтисодий ва кичик саноат зоналарини яратишни қўллаб-қувватлаш билан ҳам Ўзбекистонда ислохотларнинг боришини тезлаштириши мумкин бўлган йўналишларни бошлаб бермоқда.

Ўзбекистон бозори учун интернет тармоғини ривожлантириш ва унга аҳамият масаласи ҳам истиқболда бозор эҳтиёжи ўсиб бораётган соҳалардан ҳисобланмоқда. ХХРнинг интернетни ривожлантиришга бўлган муносабати ибратлидир. ХХРда бу соҳани ривожлантириш учун катта сармоялар сарфланмоқда. Мақсад – яқин келажакда мамлакатни

глобал бозорнинг асосий иштирокчиларидан бирига айлантиришдир. “ICBC” банки, “China Unicom”, “China Mobile” мобил алоқа операторлари томонидан жамғарма ҳисобига 30 миллиард юань ҳажмдаги дастлабки маблағ тақдим қилинди”[21]. Агарда маҳаллий нашрларда чоп этилаётган мақола ва эксперт хулосаларини таҳлилий натижаларидан келиб чиқадиган ХХР бугун Ўзбекистон бозорига нафақат сармоялар, балки инновацион ғояларнинг ташаббускори ҳам бўлиб қолмоқда.

Ҳамкорлик ҳарбий йўналишда ҳам давом этмоқда: Ўзбекистонлик ҳарбий зобитлар Хитой Халқ-озодлик армияси ҳарбий-таълим муассасаларида фаол тайёргарликдан ўтиш; Ўзбекистон Куролли Кучлар академиясида Хитой Куролли кучларига бағишланган синфлар ва ҳарбий кадрларни тайёрлаш масаласида ҳамкорликни кучайтириш, курсантлар ҳарбий тайёргарлигини оширишда хитойлик мутахассислар жалб этилмоқда.

ХХР ислохотларининг устунлик томони, унинг сайёҳликни ривожлантириш муносабатларида ҳам ўзи ифодасини топади. 1978 йилдан бошлаб турли мақсадларда чет элликлар ХХРга кўплаб ташриф буюрмоқда. ХХРга келган чет эллик сайёҳлар сони 1985 йилда 17,83 млн., 1990 йилда 27,46 млн., 1997 йилда 57,59 млн. нафарга тенг бўлган. Уларнинг аксариятини Япония, Россия, АҚШ фуқаролари ташкил қилган. Халқаро сайёҳлик ташкилотининг мўлжали бўйича 2020 йилга келиб Хитойга келадиган сайёҳлар сони 137 млн. кишига етиши башорат қилинмоқда. Бу кўрсаткич дунё сайёҳлик бозорининг 8,6%га тенгдир. XXI асрда ХХР сайёҳлик соҳасида ҳам буюк давлат бўлишга ҳаракат қилмоқда. Кўплаб чет элликлар Хитойга сайёҳ сифатида келиб, Хитой газнасининг бойишига ўз улушини кўшмоқда.

Туризмни ривожлантириш мақсадида марказий ҳукумат баъзи шаҳар ва ҳудудларда (масалан, Шэнчжэнь ва Хайнань) бир қанча имтиёзлар яратди. Шэнчжэнга саёҳат қилмоқчи бўлганлар беш кунлик визани олишлари мумкин. Шэнчжэндан бошқа ҳудудларни зиёрат қилмоқчи бўлганлар ёки ўзининг ташрифини узайтирмоқчи бўлганлар Шэнчжэнь шаҳрининг хавфсизлик қўмитасидан рухсатнома олишлари лозим. Ўзбекистонда туризмни ривожлантириш мақсадида ХХР фуқаролари учун 2020 йил январь ойдан бошлаб “етти кунлик” визасиз режим жорий этилди.

ХУЛОСА.

Юқорида ўрганилган материаллар асосида хулоса қиладиган бўлсак, янгиланиб бораётган Ўзбекистон ва ХХР ижтимоий-сиёсий ҳамкорлиги жамият ҳаётининг барча қирраларини қамраб олганлиги ойдинлашади.

Бугунга келиб ушбу давлатлар муносабатлари барқарор ривожланмоқда. Глобал ва минтақавий хавфсизликни таъминлаш, қўшничилик идеалларига содиқлик, халқаро масалаларда бир-бирини қўллаб-қувватлаш ва бошқалар мазкур давлатларнинг ишончли кафолатларидан бўлиб қолмоқда.

Ўзбекистон кенг қўламли ислохотларни давом эттирмоқда, шу боис бундан кейин ҳам ХХР ислохотлар тажрибасидан унумли фойдаланишга ҳаракат қилинади. ХХР бугун Ўзбекистон вилоятларига йирик сармояларни киритмоқда. Махсус зоналар ва енгил саноат корхоналарини барпо этиш, пиллачиликни ривожлантиришда салмоқли ўрин тутмоқда.

ХХР “Бир белбоғ, бир йўл” доирасида янада ҳамкорликни кучайтириб Ўзбекистон–Қирғизистон–ХХРни боғлайдиган темир йўлларни очиш ва янги инфратузилмаларни барпо этишда фаолликни оширади. Бу каби ҳаракатлар ХХРнинг келгусидаги узоқ мақсадларини рўёбга чиқаришнинг амалий воситаси бўлиши мумкин.

Ўзбекистон ва ХХР муносабатларида ҳарбий ҳамкорлик масаласи алоҳида аҳамият касб этмоқда. Хитой ҳарбий тажрибаларини ўзлаштириш, замонавий ҳарбий зобитларни тайёрлаш, ўзаро маҳоратларини оширишда амалий машғулотларни йўлга қўйиш, хитой тили ва маданиятини чуқур биладиган мутахассис-ҳарбийларни тайёрлашни бугунги куннинг давр талаби сифатида қараш керак бўлади.

Иқтибослар/сноски/references

- [1] *Қаранг*: Халқ сўзи 2017 йил 11 март, № 50 (6744) 2 бет; “Халқ сўзи”, 2017 йил 23 сентябрь, №192 (6886) 1-2 бетлар.
- [2] *Қаранг*: Ўша жойда.
- [3] *Қаранг*: Саидов А.Х. Президент сайлови: халқаро амалиёт ва Ўзбекистон миллий тажрибаси. –Т.: “O‘zbekiston”, 2016. 79-б.
- [4] *Қаранг*: Раҳматов М. Кластер интеграция, инновация ва иқтисодий ўсиш мезони. “Халқ сўзи”, 2018 йил 28 февраль, №40 (6998) 1-бет.
- [5] *Қаранг*: Холматов Н. Ўзбекистонда саноатлашув жараёнининг омиллари, шарт-шароитлари ва истиқболлари: Монография. “Илм-зиё-заковат” нашриёти. –Т.: 2020. 47–62 бетлар.
- [6] *Қаранг*: Юнусов Ҳ, Маматова З. Трансчегаравий дарёлар ва йирик тўғонлар. –Т.: “Янги аср авлоди” 2015. 267 бет.
- [7] *Қаранг*: Ўша жойда. 147 бет.
- [8] *Қаранг*: Сайфуллаев Д. Ўзбекистон Республикаси дипломатиясининг шаклланиши ва ривожланиши тарихи (1991-2016). Монография. –Т.: 2020. 138-151 бетлар.
- [9] *Қаранг*: Носирова С. Хошимова С. Xitoy geografiyasi –Т.: “Navro‘z” 2017 yil. 34-35 бетлар.
- [10] *Қаранг*: Махмудходжаев М.Х., Salimov O.G. Xitoy tilida tog‘lar nomlarining lingvistik tahlili. –Т.: 2011-у. 38-б.
- [11] *Қаранг*: Кутбитдинов Ю. Китайский вектор узбекской экономики, ЦЭИР Экономическое обозрений № 2 (2020). <https://review.uz/postpekin>, 17 янв. РИА Новости.
- [12] *Қаранг*: Сайфуллаев Д. Ўзбекистон Республикаси дипломатиясининг шаклланиши ва ривожланиш тарихи (1991-2016). Монография «Muharrir nashriyoti». –Т.: 2018. 140 б.
- [13] *Қаранг*: Кутбитдинов Ю. Китайский вектор узбекской экономики, ЦЭИР Экономическое обозрений № 2 (2020). <https://review.uz/postpekin>, 17 янв. РИА Новости.
- [14] *Қаранг*: China Brings Afghanistan and Pakistan Together to Discuss Regional Issues, But Divergences Remain. <https://thediplomat.com/2017/12/china-brings-afghanistan-and-pakistan-together-to-discuss-regional-issues-but-divergences-remain>.
- [15] *Қаранг*: ru.valdaiclub.com.
- [16] *Қаранг*: Ўша жойда.
- [17] *Қаранг*: Тарасов С. Политическая жизнь Армении. <https://regnum.ru/news/polit/2634655.html>.
- [18] *Қаранг*: Носирова С. Хошимова С. Xitoy geografiyasi –Т.: “Navro‘z” 2017 yil. 30-31 бетлар.
- [19] *Қаранг*: <http://www.fingramota.org/teoriya-finansov/ustrojstvo-ekonomiki/item/2911-kudavedet-kitaj-strategiya-made-in-china-2025>; <https://china-uz-friendship.com/?p=5633>; http://russian.china.org.cn/china/node_7222080.htm.
- [20] https://ppiaf.org/sites/ppiaf.org/files/documents/toolkits/railways_toolkit_russian/ch7_3.html.
- [21] *Қаранг*: <https://index1520.com/analytics/kitay-planiruet-razvivat-skorostnye-zheleznye-dorogidlya-podderzhki-elektronnoy-torgovli>.

ISSN 2181-0796

Doi Journal 10.26739/2181-0796

**KONSENSUS
XALQARO JURNALI**

**INTERNATIONAL JOURNAL
OF CONSENSUS**

№2 (2021)

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000